

Poslední experiment inženýra Pavla Pavla

Sedím u svého pracovního stolu doma ve Strakonících ve středu Evropy a myšlenky mi zalétají na druhý konec zeměkoule doprostřed Pacifiku až k nejosamělejšímu ostrovu světa. Ano, dnes stejně jako už bezpočtukrát před tím myslím na Rapa Nui neboli Velikonoční ostrov. Zanedlouho to už bude čtyřicet let, co jsem tomu kousku země uprostřed Tichého oceánu zasvětil život.

■ Pavel PAVEL

Za tu dobu toho o něm a jeho obyvatelích vím nesmírně mnoho. To mě pobízí pustit se do řešení další z mnoha jeho úžasných záhad. Jde o technický hlavolam, jak dávní domorodci dokázali nasazovat na obří tajemné sochy *moai* mnohatunové kamenné klobouky *pukao* (obr. 1). Už v roce 1986 jsem jej experimentem doma ve Strakonících vysvětlil. A o tři roky později pokusem pro filmový štáb populárního seriálu „Tajemný svět Arthura C. Clarka“ jsem s pouhými pěti kamarády klobouk *pukao* usadil podruhé, ovšem úplně jinou metodou. Takže nyní po letech otázka zní: „Jak nasadit

klobouk *pukao*?“ – možných způsobů je víc. Otázku jsem si proto zpřesnil: „Jak to ti dávní Rapanuijci dělali doopravdy?“

Nasazení 30kg *pukaa*

V dětství jsem navštěvoval výtvarný kroužek. Tam mě naučili kreslit a modelovat. Sen studovat umění však nevyšel, a tak jsem absolvoval strojařinu. Díky působení ve stavebnictví pro mě proto nebyl problém odlít si metrovou sochu *moai* jako ozdobu na zahrádku. Nasazení jejího klobouku *pukao* je ještě v silách jedince (obr. 2). Jak si však dávní obyvatelé Rapa Nui poradili s tunovými a většími klobouky *pukao*, je skutečný stavitelsko-archeologický hlavolam. Tedy pokud nepřipustíme, že tam žili obři.

Rok 1986 – Strakonice

Inspirován a hlavně silně namotivován pobytem na Velikonočním ostrově jsem ještě v roce 1986 svolal kamarády a vysvětlil jim svůj nápad. K překvapení všech jsme s partou třiceti osvědčených z předchozích akcí za pouhé tři hodiny klobouk ručně nasadili (obr. 3). Z úspěšného experimentu jsme měli všichni obrovskou radost. Později jsem si ale uvědomil, že šlo opravdu o dost

■ Obr. 3 První pokus s nasazením *pukaa* na kopii sochy ve Strakonících v roce 1986.

riskantní postup, který bych už nikdy nechtěl opakovat. Nakonec jsem proto tuto metodu sám vyloučil jako nepravděpodobnou.

Praha – Arthur C. Clark

Další příležitost na experimentování přišla úplně nečekaně po sametové revoluci. Zavolala mi produkční filmového štábu světového seriálu „Tajemný svět Arthura C. Clarka“. Že by si chtěli natočit náš postup zvedání klobouku *pukao*. Taková nabídka se neodmítá. Souhlasil jsem, ale navrhl jiný způsob, než jaký jsme použili v roce 1986. Byl daleko bezpečnější (obr. 4). To nám umožnilo usadit *pukao* jen v šesti lidech. Trvalo to ovšem oproti minulému pokusu celé dva dny. Což bylo i tak poměrně rychlé. Proti této metodě však vyvstal časem nečekaný argument. Ostrované v době nasazování klobouků už měli ostrov téměř odlesněný a stavební dřevo prakticky neexistovalo.

■ Obr. 1 Socha *moai* s kamenným kloboukem *pukao* na Rapa Nui.

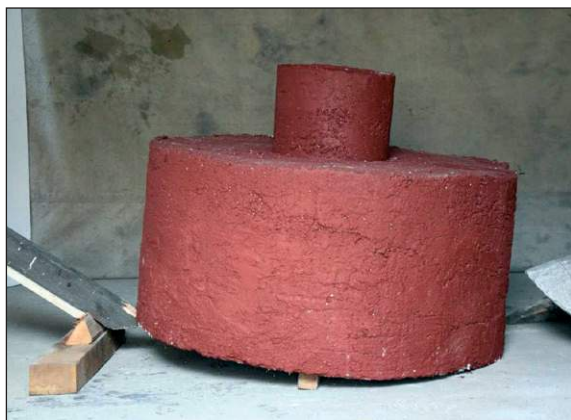
■ Obr. 2 Metrový betonový model sochy *moai* s *pukaem* na autorově zahrádce.

Dumání nad teoriemi

Nasazování obřích klobouků *pukao* je jen jedna ze záhad Velikonočního ostrova. Každá publikace o tomto vzdáleném tichomořském ostrově ji nicméně musí alespoň v krátkosti zmínit. O různé teorie vysvětlující tento opravdu zajímavý technický problém není proto v literatuře nouze. Některé, jako zásah mimozemšťanů či působení nadpřirozených sil, lze snad bez větších výčitek vyloučit. Jak to však ti dávní domorodci doopravdy dělali? Klobouky totiž zaručeně zvedali až na vztyčené sochy. Ty stály na svých místech již několik staletí před tím, než ostrov ovládla „móda“ podivných kamenných klobouků *pukao*.

Dumání nad sádrovkou

Záhada obřích klobouků *pukao* mě oslovila už v roce 1986 při mé první cestě na ostrov s expedicí Thora Heyerdahla. Odtud také pochází roztomilý suvenýr, malá dřevěná soška *moai* od místního řezbáře. Připomíná mi náš úspěšný pokus, který vysvětlil záhadu dávného transportu obřích soch *moai* napříč ostrovem. Soška stála u nás doma

■ Obr. 5 Třímetrová páka snadno zvedla okraj pukaa cca o 15 cm.

■ Obr. 6 Poškozený konec páky.

■ Obr. 4 Počátkem 90. let proběhl nový pokus pro pořad „Tajemný svět Arthura C. Claraka“, ale ani tato metoda by nebyla v praxi vhodná, kvůli nedostatku dřeva na Rapa Nui.

na polici a léta jako by provokovala: „Pustíš se i do téhle záhady?“

Dumání nad 1500kg pukae

Před léty jsem pro kamaráda Honzu vyrobil velkou betonovou kopii sochy *moai*. Strašně po ní toužil jako po připomínce naší společné cesty na Rapa Nui. Lící formy mi zůstaly, a tak jsem si odlil jednotlivé díly také pro sebe. Z časových důvodů jsem se však nedostal k vlastnímu sestavení, a proto obří stavebnice čekala na svůj den u nás za stodolou. Do ní jsem pak jednoho dne umístil klobouk *pukao* a vedle něj horní část hlavy sochy. V tichu a klidu svého ateliéru jsem si tak mohl vytvořit lepší představu o celém problému.

Začínáme páčení a...

Bylo jasné, že nasazování *pukaa* má minimálně dva kroky. Když ovšem nepočítám jeho dokutálení z místa vzniku v lomu napříč ostrovem až pod čekající sochu. Ten první obnáší vyzvedání klobouku na úroveň hlavy. Druhý pak řeší samotné nasazení a konečné usazení na sochu. Nejprve mě proto čekalo zvedání. Nehodlal jsem ale zkoušet zvedání na výšku celé sochy. Řekl jsem si, že když dokáži klobouk vyzvednout o půl či tři čtvrtě metru, je další stoupání jen dílem opakování už vyzkoušeného postupu.

Z radosti, že jsem v sobě našel odhodlání pustit se do dalšího nového experimentu, jsem popadl první

vhodný trámek z hromady opodál a začal zkoušet páčit. Šlo to kupodivu dobře – zvláště když jsem si motorovou pilou částečně zaostřil konec páky, aby ji šlo lépe zasouvat pod okraj klobouku. Ostatně jsem nepodnikal žádný světoborný experiment. Podobně jsem za svou stěhováckou kariéru přizvedával stovky těžkých trezorů a obráběcích strojů. Jen místo dřevěné páky jsme používali umně vykované ocelové pajcry.

Nicméně třímetrová páka a mých osmdesát kilo živé váhy zavěšených na jejím konci na jedenapůltunový klobouk bohatě stačily. Zapáčením za okraj se *pukao* jedním stlačením páky přizvedlo asi o 15 cm (obr. 5). To mi stačilo na vsunutí zajišťovacích klínů proti zpětnému poklesu a k následnému vsunutí slabšího trámků příčně kousek za střed břemena.

Po odstranění jistících klínů a uvolnění páky hrana *pukaa* na mé straně klesla, ale na protější naopak vznikla mezera přes deset centimetrů.

Tam jsem zastrčil připravený podkladní trámek a mohl začít připravovat úplně prvotní operaci s pákou. To už se okraj *pukaa* na mé straně dostal do výšky asi 15 cm a já i tady podstrčil přichystaný trámek. Celých 1500 kg těžký klobouk tak rázem zaujímal polohu o 10 cm výš než na začátku práce. Takže já sám jsem během necelé čtvrt hodiny dokázal zvednout těžké *pukao* o 10 cm. Následně vyložení vrstvy trámů pod celý klobouk

i s potřebným přesahem do stran dokončilo první krok.

Jak dlouhou páku?

Pohoda postupného vyzvedávání *pukaa* trvala jen do prvních pochybností. A ty přišly záhy. Pomocí dlouhé páky mi šla práce lehce. Ovšem měli vůbec domorodci na takové nástroje vhodné dřevo? Co když po legendárním odlesnění ostrova už jen paběrkovali dříví náhodně vyplavené vlnami? Během návštěv ostrova jsem takových naplavenin viděl mnoho. Dokonce místní vyzbrojení motorovými pilami a traktorem s navijákem zvlášť pěkné kmeny vyprošťovali a odváželi do vesnic k dalšímu využití. Možná, že co funguje dnes, probíhalo i celá předcházející staletí. Nicméně úvahy o délce páky zůstaly.

Pro zajímavost jsem vzal do ruky trámeček odpovídající násadě od krumpáče a zkusil zapáčit. A nic. Sice nepraskl, ale klobouk se ani nezachvěl. Pochopitelně. Byla to malá páka. Když jsem však postup zopakoval ve chvíli, kdy *pukao* spočívalo na onom slabším trámku umístěném poblíž středu *pukaa*, náhle to šlo. Klobouk jsem přizvedával i pouhým klackem. Ovšem pochopitelně ne o tolik jako při použití třímetrové páky. Zákony fyziky stále ještě platí. Záleží jen na podmínkách. Zkrátil jsem vzdálenost podpěry pod pákou a nachystal kousky prkének jako tenčí podložky pod

střed klobouku. Pak jsem zvedací operaci v pozměněných podmínkách několikrát zopakoval a postupně vyzvedal *pukao* o 10 cm. Práce mi však zabrala celou hodinu. Zvedání pomocí klacku tedy také šlo, ale o poznání pomaleji.

Vkládání druhé vrstvy

Zvedání o dalších 10 cm mohlo začít. A opakováním tohoto postupu znovu a znovu bude klobouk zvolna stoupat výš a výš až na potřebnou úroveň (obr. 7).

Tou byla výška temena hlavy sochy, tedy přibližně 80 cm od podlahy. Odhadl jsem, že mě čeká po volných chvilkách asi tak týden rutinní, monotónní práce. Materiálu na podkládání a skládání postupně rostoucí rampy jsem měl ve stodole dost a dost. Šlo o pozůstatek zásob po činnosti mé stěhovací firmy. Prostě badatelská pohoda.

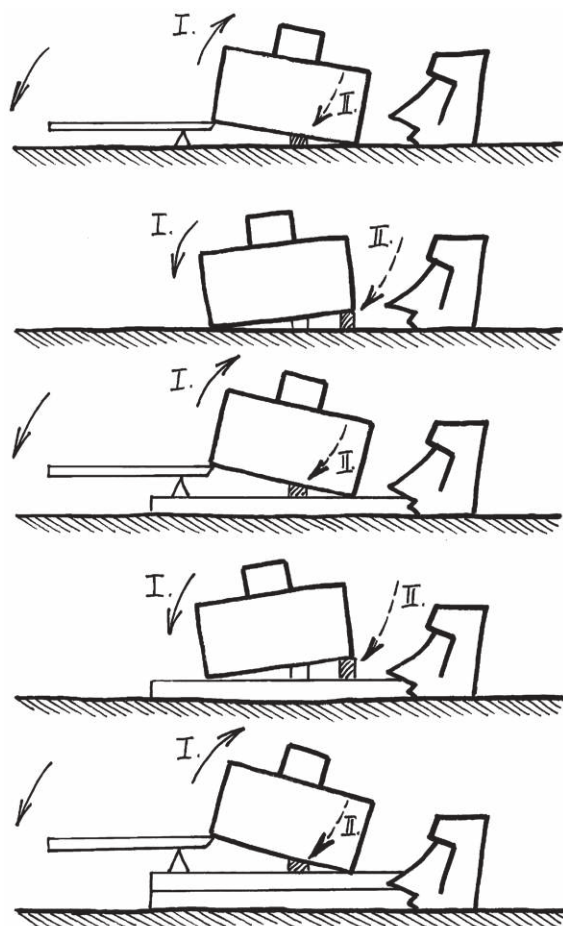
Pád a drcená páka

Objevovat staré zapomenuté řemeslné postupy je úžasný koníček. Experimentovat znamená odhalovat neznámé, ale také představuje určité riziko. Po pár zvednutích došlo k nadrcení konce páky (obr. 6) a ta pak nečekaně vypověděla službu. Nic netuše jsem nalehl na její konec a zatížil ji celou svou vahou. Opačný konec rutinně zasunutý pod okraj *pukaa* však zničehonic vyklouzl a následoval pád. Bohužel

■ Obr. 7 Experimentální zvedání *pukaa*: nadzvednutí okraje pákou, vsunutí tráčku za střed, překlacení zpět a vsunutí prvního tráčku nové vrstvy na opačné straně – první vrstva (A, B), druhá vrstva (C, D), třetí vrstva (E) ...poslední vrstva (F).

tím padajícím jsem byl já a uvolněná páka. Šel jsem naznak a strhl na sebe plachtu tvořící fotografické pozadí. Třímetrový trám dopadl vedle mě. Naštěstí se to obešlo bez zranění. A tak jsem získal novou nečekanou zkušenost, že musím věnovat průběžnou pozornost i používaným nástrojům. Současně jsem si však blahořečil, že jsem zvolil nasazování klobouku v polo-provozních podmínkách tak nízko u země. Stát se toto ve výšce dvou,

■ Obr. 8 Experimentální zvedání pukaa: schéma postupu.

třech či více metrů, nemusel jsem už psát tyto řádky.

Konec páky

Každý nástroj používáním trpí a postupně se opotřebovává. Je dobré umět včas odhadnout, že našel čas nějak jej obnovit či upravit. Nevšimavost a podcenění situace se záhy vymstí. Staří kameníci si na to určitě uměli zajít. Prostě chybami se člověk učí, ale školné je poměrně drahé...

Triumf zvednutí

Zautomatizováním a opakováním vymyšleného postupu (obr. 8) jsem na pokračování vyzvedal jedenapůltunový klobouk do úrovně temene hlavy. To byl povzbuzující úspěch. Nyní šlo o stanovení té nejvhodnější techniky, jak jej posunout až na sochu.

Manipulace na vrcholu

Do cíle mi zbývaly necelé 2 m vodorovného přesunu pukaa. Z technického hlediska by bylo nejjednodušší

valení po dřevěných kulatinách. Váha klobouku není zase tak značná, takže by ji kvalitní dřevo mělo bez problémů vydržet. To jsem odhadl bez výpočtů. A skutečně pukao na dvou válcích o průměru 4 cm šlo celkem bez obtíží postrkovat. Jako válečky jsem použil odřezky starých násad od lopat. Měli však takové vhodné dřevo domorodci? Věděl jsem že, když vsadím vše jen na jedinou kartu, budu možná v budoucnu použití válců pracně obhajovat.

Jak tedy jinak s pukae maniplovat? Pokud domorodci klobouk vytlesali v lomu, dostali ho z něj a dopravili a připravili před břichem moai na zdvihání, museli ovládat práci s dřevěnými pákami. Uchoopil jsem proto zase už své osvědčené trámký a vsadil na postupné pomalé posouvání pomocí natáčení klobouku dopředu střídavě jednou a pak druhou stranou. Prostě kantování stejné, jako když kráčela socha. Jen jsem k pootáčení zkusil použít páčení hranolem metodou „na plaveckou“. Jako voraři, když dlouhými vesly ovládali v peřejích své vory. Abych si byl jist, kolem čeho se mi bude klobouk otáčet, podsunul jsem pod něj tři špičaté kameny.

Ukázka kamenů

Měl jsem bezpečnou rampu z trámů s pěkně rovným povrchem. Nerovný povrch rampy navršené z kamení jsem musel simulovat záměrně vloženými kameny. Stačily tři. Tři pevné body jsou zárukou stability podloženého tělesa. Čtvrtý, podobně jako nohy židle či stolu, často bývá ve vzduchu. Při třech kamenech spočívala celá hmota pukaa na jejich vrcholech. Riziko, že by je rozdrtila, bylo mizivé. Maximálně mohlo dojít k oddrcení jejich vrcholů kvůli bodovému zatížení a otočení na jednom z nich.

■ Obr. 9 Možný postup zvedání pukaa domorodci na Rapa Nui.

Nejvyšší bod vložených kamenů tvořil podporu a zároveň čep, na němž pootáčené pukao rotovalo (obr. 10–11).

„Cykckání“ na rampě

Při prvních krocích posunu jsem postupoval obezřetně. Používal jsem krátkou páku a snažil se postřehnout všechna možná rizika. Také bylo důležité najít to správné rozmístění otočných kamenů. Ovšem i jejich tvar hrál svoji roli. Ty oblé i na spodní straně se při posunu pukaa všelijak nakláněly a tím spíš překážely. Přivezl jsem si jich od řeky celou desítku, ale nakonec jsem z nich vybral tři nejvhodnější.

Začátek posunu na rampě

Dosažené úspěchy v posunu jsem si nedočkavě musel zaznamenat křídou (obr. 12C). A protože se mi to osvědčilo, pokračoval jsem v tom i v dalších krocích. Šlo o přehledné zmapování, jak posun pokračuje.

Částečné nasazení pukaa

Konečné nasouvání pukaa na vrcholk sochy mělo své zvláštnosti. Použití točných kamenů skončilo a klobouk jsem začal otáčet přímo na temeni hlavy (obr. 11D, E). Tím odpadla otázka nutnosti pohybu člověka kolem hlavy sochy a hlavně pozdější problém, jak na závěr zpod klobouku nepotřené kameny vyjmout. Někdy se problémy řeší prostě samy.

Jak nad zastřeleným lvem...

Podařilo se! Dokázal jsem to! K mému překvapení se na místo nezměnila rozpasti a počtu štěstí dostavily rozpaky. Jo. Během pár týdnů jsi sám nasadil těžký klobouk.

No a co? Koho dnes zajímá řešení dávného technického oříšku? Lidé kolem mají své aktuální konkrétní starosti, a pokud přece jenom někdo projeví zájem o dálky, sedne do letadla a letí třeba až na konec světa. Nebo si vše obratem projede v pohodlí na internetu. Hraniče jsou zaplaťpánbůh otevřené, ale doba je hektičtější. Na druhou stranu: kdybych se o to býval vůbec nepokusil, mrzelo by mě to. No co, třeba se mi poštěstí mít prezentaci na nějakém z kongresů o Rapa Nui. Takže – sláva, sláva, sláva...

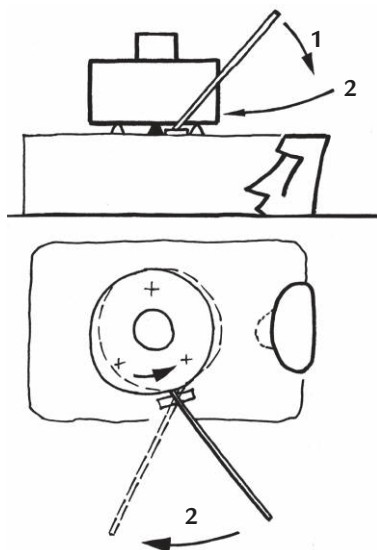
Konec konců jsem si alespoň pěkně zacvičil a protáhl kosti. A to víc, než to na první pohled vypadá. Já jsem si celé zvedání *pukaa* odpracoval v klidu naší stodoly jednou celé sám. Pak jsem klobouk zase sundal stejně pracně zpět na podlahu a začal celé zvedání *pukaa* znovu. To proto, že jsem pozval fotografa kamaráda Láďu, aby mi celý postup zdokumentoval. Ten energicky navrhl jiné pozadí i rozmístění břemen. Pod jeho režii jsem si tedy celý pokus ještě jednou znovu zopakoval. Navíc jsem si focením na sebe upletl pěkný bič. Když Láďa udělal snímky prvního kroku, logicky nám došlo, že domluvené focení se pěkně protáhne. Zajížděl k nám jednou týdně a na fotil, co jsem připravil. Posléze se neudržel a napřímil si ulevil: „Nebýt té tvé zatracené poctivosti, mohli jsme to mít už dávno nafocené!“ Chápal jsem ho, ale možnost procvičení postupu a získání dalších poznatků z opakování zvedání *pukaa* pro mě byly cennější.

Rozebrání rampy

Experiment byl hotov. Nezbylo než rozebrat a uklidit materiál z rampy.

■ Obr. 10 Myšlenka nasazení *pukaa* pomocí rotace na špičce kamene.

■ Obr. 11 Schéma experimentálního nasazování *pukaa* – *pukao* se posunuje střídavou rotací na špičkách tří kamenů pomocí páky.

Dubové trámký dobře posloužily jako náhrada kamenů. Ty bych musel odněkud přivést. Zabrały by spoustu místa a pak bych se jich musel zase nějak zbavit. Navíc by s nimi byla pro jednoho člověka úmorná práce. Vyschlé trámký jsem měl prostě po ruce. Určitě se dočkám námitek, že kamení a dřevo je rozdíl. Ano je, ale tady šlo o vyzkoušení principu zvedání, a ne o prokázání dovednosti stavby kamenné rampy. To vyžaduje zase jiné zkušenosti a ty nemám. A abych se to pro tuto zkoušku ve stodole učil, mi přišlo zbytečné a neodpovídající situaci. Navíc každý druh kamene je jiný a vyžaduje jiný přístup. Přesvědčil jsem se o tom při toulkách Anglií. Tam v minulosti vyrostly stovky kilometrů kamenných zídek jako ohrady pro ovce. Jejich linie táhnoucí se krajinou jsou pro anglický venkov více než typické. Stavělo se z toho, co bylo po ruce. Dnešní návštěvníci proto s údivem zjišťují, že v každé části Spojeného království jsou zdi stavěné z jiných kamenů, jiné velikosti a tvarů. To dalo vzniknout přinejmenším osmi různým typům stavebních technik. Tento unikát dal dokonce vzniknout myšlence kurzů pro farmáře, ale i turisty, aby staré techniky budování ovčích zídek neupadly v zapomnění.

Ovčí ohrady, nebo spíš to, co po nich zbylo, protínají a dělí krajinu i na Velikonočním ostrově. Jde o pozůstatek doby, kdy měly zdejší pozemky v pronájmu pastevecké

■ Obr. 12 Experimentální nasazování *pukaa* na vršek sochy pomocí páky a rotace na špičatých kamenech.

■ Obr. 13 Hotovo. Podařilo se!

■ Obr. 14 Rozebírání rampy.

■ Obr. 15 Autor s pukaem nasazeným na vršek sochy.

firmy z pevniny. Zdejší typ lávových kamenů dal vzniknout úplně jiné metodě zdění bez použití malty. Takže já pro jednoduchost použil staré trámký. Ty však měly oproti kamení některé nevýhody. Rampa z nich sestavená například nepříjemně pružila.

Snění o Rapa Nui

Dal jsem si s tím spoustu práce, vymýšlení a pokusu věnoval dost času. Ano, myslel jsem přitom často na ostrov. Je šíleně daleko, je tam draho a památkáři znepříjemňují život místním i návštěvníkům spoustou předpisů a omezení. Představa zorganizovat dnes pokus přímo tam je vyloučená. Thor Heyerdahl sice pro mě vyjednal povolení k použití soch *moai* pro náš experiment. To ale bylo před víc jak třiceti roky. Dnes je všechno jinak. I když!

Počkat!

Mám nápad!

„Otoč list...“

deník čtvrtek 22. prosince 2011

Pavel: Vezl jsem na Velikonoční ostrov fotku se srdíčkem

Strakonice – Při státní návštěvě Chile v září 1996 byl na přání prezidenta Václava Havla první zastávkou vládní delegace Velikonoční ostrov. Setkal se se zástupci původních obyvatel a tehdejší starosta jedině vesnice ostrova Hangaroy mu předal neobyklý dar. Byla to kopie hlavy sochy *moai*.

Tak začal včera své vzpomínání na vzácném setkání s Václavem Havlem o sedm let později v pražské kavárně Slávie strakonický cestovatel Pavel Pavel.

„Tu kopii hlavy zhotovili místní bezručí umělci, v mládí postižený leprou, pouze vykoušením ze dřeva. Na oplátku pan prezident věnoval ostrovům nádhernou, asi půlmetrovou sošku Pražského jezulátka, která je od té doby oz-

dobou místního kostelíka.“

Krátce před cestou na Velikonoční ostrov v roce 2003 pak měl možnost se s Václavem Havlem setkat. „Bylo to v kavárně Slávie při příležitosti rozsvícení obřího srdce na Pražském hradě. Pan Václav Havel se živě zajímal o program naší cesty a navrhl mi, že bych mohl předat panu starostovi snímek z tehdejšího setkání s osobním věnováním a typickým srdíčkem. Velice rád jsem jeho přání vyhověl a o několik dnů později za přítomnosti našeho velvyslance v Chile Lubomíra Hladíka fotku na ostrově osobně předal. V duchu události těchto dnů se to jeví jako včera a pochopil jsem, že to je můj zážitek na celý život.“ zakončil vzpomínku Pavel Pavel. (ps)

PAMÁTKA. V roce 1996 obdržel Václav Havel na Velikonočním ostrově tuto kopii hlavy sochy *moai*. O sedm let později vezl cestovatel Pavel Pavel snímek z tohoto předání zpět na Velikonoční ostrov jako pozdrav od Václava Havla – s podpisem a neodmyslitelným srdíčkem... Foto: osobní archiv Pavla Pavla

■ Obr. 16 Novinový článek, foto Václava Havla s kopií hlavy moai z Rapa Nui.

Já a socha s pukaem

V roce 1997 navštívil Velikonoční ostrov Václav Havel s delegací ministrů a podnikatelů. Byl vůbec první hlavou státu na světě, která kdy na ostrov vstoupila. Ostrované mu proto připravili velkolepé uvítání a bohatý program. Mimo to členy výpravy obdarovali četnými dary. Václav Havel například od místního notáře Matyase Riroroka obdržel asi čtyřicet centimetrovou hlavu *moai*. Mimo působivého vzhledu na ní byl pozoruhodný její vznik. Jen vlastními zuby ji ze špaluku vykoušal pacient místního leprosária. Krutá nemoc jej totiž připravila o obě ruce. Nezdolné odhodlání, vytrvalost a ústa byly jeho jedinými nástroji. Matyase jsem později osobně poznal. Při mé následné cestě na ostrov jsem mu vzal jeho fotografii s naším prezidentem, jak mu právě předává onu hlavu. Zadní stranu zdobilo věnování s podpisem Václava Havla i s jeho tradičním přimalovaným srdíčkem.

Matyas Riroroko je vášnivým propagátorem a obhájcem ostrovní kultury. Aby turistům lépe osvětlil život svých předků, vybudoval na svém pozemku nedaleko vesnice úžasný skanzen. Jsou tam kopie typických dávných obydlí, chráněná políčka, obřadisté a hlavně úplně celé *ahu* ozdobené pětící soch *moai* v životní velikosti.

Takže mám nápad. Až tam příště poletím, zajdu za Matyasem. Určitě se mu můj nápad zalíbí a dovolí mi použít jednu ze soch v jeho areálu pro pokus. Turisté si to určitě budou rádi fotit. A potřebné peníze? Třeba mi kamarádi a sponzoři zase jednou po čase pomohou a přispějí. Bylo by úžasné to stihnout do roku 2022. To Rapa Nui bude slavit tři sta let svého objevení Holanďany.

■ Obr. 17 Logo 300 let Rapa Nui.